

In Billerbeck is de dom belangrijker dan de Berkel

De Berkel

Wat hebben het Duitse Billerbeck en het Hanzestadje Zutphen met elkaar gemeen? Zij mogen zich, evenals acht tussenliggende plaatsen, al eeuwenlang 'buren' noemen van het 110 kilometer lange riviertje de Berkel. De Berkelburen zijn voor hun boterham allang niet meer afhankelijk van de rivier, hooguit pikken ze wat toeristische graantjes mee. Maar, in vervlogen tijden dreef de Berkel nog de watermolens aan en functioneerde het kleislib als dankbare 'mest' voor de dorre belendende zandgronden. En wat te denken van de stoere Berkelschippers, die tot begin vorige eeuw waren als zilverzand, jenever en dakpannen in hun zomp vervoerden. 'De Jappe', een replica van de Berkelzomp, vervoert tegenwoordig alleen toeristen. Dat langs de Berkel veel schoons valt te zien, dringt steeds meer tot de regionale VVV'ers door. Zo kwam vorig jaar de Derde Berkelcompagnie tot stand, die het ambitieuze plan heeft de ganse Berkel weer bevaarbaar te maken. Verwordt de rivier dan toch weer tot de levensader van weleer? Of het zover komt, is koffiedik kijken. Wij nemen u in elk geval alvast stroomafwaarts mee, voor een kennismaking met de Berkelburen. Vandaag deel 1: Billerbeck.

Fietsroutes

Hoewel het fietsen langs de Berkel in Billerbeck niet zo'n succes is, zijn voor het omringende heuvellandschap 'Die Baumberge' wel degelijk mooie fietsroutes verkrijgbaar. Er is een zandsteerroute beschikbaar, die door de regio langs allerlei bouwwerken van dat materiaal voert. In die omgeving kan ook prima worden gewandeld. Verder kan in het gehucht Höven, vlakbij Billerbeck, het Schloss Varlar uit de twaalfde eeuw worden bekeken.

Toegegeven, een gletsjer is spannender, maar de bron in Billerbeck waaruit de Berkel ontspringt heeft ook wel wat. Jammer dat maar een enkele Billerbecker daar weet van heeft. In het Duitse plaatsje, 60 kilometer ten oosten van Eibergen, is de Berkel nauwelijks gespreksonderwerp. Dat is wel Ludger, de eerste bisschop van Munster, die er stierf. Voor hem werd een grote dom gebouwd.

door Henk ten Harkel

BILLERBECK - Een uurtje rijden voor een wonder. Hoe is het toch mogelijk, dat uit een kleine bron een levenslustige rivier wordt geboren? Op die vraag krijg je in in Billerbeck geen antwoord. Dat kan ook niet, want de Berkel is in het stadje nog geen rivier. Zelfs een beek is een ietwat overdreven woord voor het kabbelende stroompje. Misschien is het daarom, dat enkele bewoners hun schouders ophalen als het over de Berkel gaat. Belangrijk is de dom, belangrijk is ook het 700-jarig bestaan van het stadje met zo'n 10.500 inwoners. Billerbeck kreeg op 18 februari 1302 stadsrechten. Het hele jaar door wordt die heuglijke gebeurtenis gevierd. Niet overdreven hoor. Nee, gepast, zoals het hoort. Parkeerplaatsen genoeg. Op maandagmorgen is Billerbeck uitgestorven. De Johanniskirche uit 1074 wordt gestoft en gezogen. Het stadje nodigt uit voor een korte wandeling. Via het alleraardigste pleintje, de lange winkelstraat, even in de Ludgerusdom kijken. Gewijde stilte, prachtige glas-in-loodramen en de sterfkapel van de bisschop zelf. Natuurlijk zijn alle belangrijke gebouwen gemaakt van zandsteen, gewonnen uit het 'eigen' Baumgebergte. Al is in dit geval gebergte een wat overdreven omschrijving voor de molshopen die her en der verrijzen. Maar we kwamen voor het groot *Geheimnis*. De oorsprong van de Berkel, waarover

Berkelburen

Een zwerftocht van bron tot monding

vooral in Rekken, Eibergen en van Borculo tot in Zutphen veel te doen is. De rivier moet immers beter bevaarbaar worden en beter toegerust op de komst van toeristen. De Berkel is voorbestemd een attractie van formaat te worden. Met dat doel voor ogen werd onlangs de Derde Berkelcompagnie opgericht, waaraan alle gemeenten langs de Berkel meedoen.

Berkelquelle

'De Derde Berkelcompagnie? U overvraagt mij', zegt Rainer Hein, de man in Billerbeck die alles van water en dus van de Berkel afweet. Van toeristische initiatieven is dan ook geen sprake. Wel staat op een verwijsbord 'Berkelquelle 1,5 km'. En bij de VVV is een plattegrond verkrijgbaar, waarop ongeveer te zien is waar de bron zich bevindt. De wandeling daar naar toe gaat over schitterende wandel- annex fietspaden, die worden omzoomd door heggen en weilanden en de Molleringshügel van pak 'm beet 146 meter hoog. De Berkel, die ons stroomopwaarts begeleidt, is een onaanzienlijk doch verrassend helder stroompje. 'Kwaliteit 2', verklaart Hein later, na de toch wel fikse wandeling. Volgens de waterdeskundige is dat een heel aardige kwalificatie, al kan

FOTO FRANS NIKKELS

De 'skyline' van Billerbeck wordt bepaald door de karakteristieke Ludgerusdom.

het beter. Kort en goed, de zoektocht naar de bron levert toch enige problemen op, omdat 'ie niet nauwkeurig is aangegeven. Een grote steen verwijst naar het brongebied. 'Berkelquellgebiet. 110 kilometer tot de monding van de IJssel' staat erop. Tien meter achter ons, verstopt achter een ondoordringbare groenstrook, ligt een fikse plas water; een bron. 'Is dat 'm nou?' Het wordt ons niet duidelijk. Even verderop liggen er meer. Een is tot 1956 gebruikt als openluchtzwembad. Hartwig, een jongeman van dertien, biedt ons duidelijkheid. Hij klimt over een hek en wijst de oorsprong van de Berkel aan. Gehoord van zijn grootouders. Die hebben hem ook het verhaal verteld van de ganzen van Ludger. 'Hier stopte hij ganzen in de grond, omdat een

boer klaagde over waternood. De ganzen kwamen kilometers verder bij de Ludgerusbronnen in Billerbeck weer boven: Hier begint het dus.' Verder weet Hartwig niet zoveel over de Berkel. **Rustoord** In het stadswapen van Billerbeck bevinden zich drie golvende blauwe lijnen. Die staan voor het ontspringen van drie riviertjes: de Lilienbeck, de Haulingbach en de Berkel. 'De Berkel is het belangrijkste', zegt Rolf Schmiedel, die in Billerbeck verantwoordelijk is voor de toeristische en culturele activiteiten. Hij maakt gewag van jaarlijks 80.000 overnachtingen. 'Maar dat heeft niets met de Berkel van doen. Billerbeck is een door de staat aangewezen rustoord. Dat, de natuur en de

heilige Ludgerus zorgen voor bezoekers.' Volgens Schmiedel vragen zeer weinig mensen hem naar de Berkel. 'Er is wel een kaart waarmee langs de rivier kan worden gefietst. De laatste jaren heb ik er niet zoveel uitgereikt.' Dat blijkt niet zo'n wonder, want de fietstocht naar Coesfeld die de Berkel een aantal keren schampt, is weinig spannend. Een paar keer steken we de Berkel over, die op die plekken een dikke meter breed is. Verder gaat het over landwegen, tussen uitgestrekte korenvelden, naar Coesfeld. Terwijl de VVV uitgerekend in de omgeving van Billerbeck met fraaie fietsroutes pronkt, door onder meer 'die Baumberge', is de route langs de Berkel stiefmoederlijk bedeed. Het wordt beter, belooft waterdeskundige Hein. 'Er zijn plan-

nen om langs de oevers van de Berkel wandel- en fietspaden aan te leggen, zodat je er echt langs kunt fietsen en wandelen. Maar dat zal nog wel tien tot twintig jaar duren', vervolgt hij. Veel sneller gaat hij bezig met de verandering van het stroomgebied van de rivier. Die wordt, als de subsidies loskomen, weer naar het oude stroomdal geleid zodat de Berkel weer vrij kan meanderen en de weilanden kan overstromen. 'De situatie van voor 1540 wordt weer hersteld. In die tijd werd de Berkel omgeleid naar een molen. Er ontstond een hoogteverschil van wel vijf meter. Die grote barrière maakte dat er bijvoorbeeld stroomopwaarts geen vis meer in de rivier kwam. Dat gaat veranderen. In de Berkel komt de vis weer terug van de IJssel tot aan de bron.'